

Zoltan Jan

Karizma Dušana Pirjevca

*Nekaj osebnih spominov ob štiridesetletnici
smrti univerzitetnega profesorja*

1.

Na začetku moram postaviti zamejitev, saj po nobenem kriteriju nisem Pirjevčev učenec, kar trdi presenetljivo več ustvarjalcev, kot pa je tistih, ki se s to pripadnostjo dičijo, kajti zelo hitro po Pirjevčevi smrti so začeli razglašati Lacana kot nadgradnjo Martina Heideggerja. Zanesljivo lahko napišem, da si me Dušan Pirjevec ni zapomnil niti po diplomskem izpitu, ker sva samo trikrat ali štirikrat spregovorila na štiri oči. Prvič sem z njim govoril v začetku novembra 1967, neposredno po takratnem republiškem prazniku dneva mrtvih, kajti z izgovorom, da ima zdravstvene težave zaradi obolelega srca (česar takrat nismo jemali resno), in očitkom, da tudi Filozofska fakulteta ne izpolnjuje obveznosti do svojih zaposlenih (v mislih je imel napredovanje v naziv rednega profesorja, ki bi mu pripadal), si je vsako leto privoščil zamik začetka predavanj. Ta so se sicer uradno začela 1. oktobra, kar so, razen Antona Ocvirka, bolj ali manj dosledno spoštovali vsi učitelji, med katerimi je prednjačil Jože Toporišič, ki je leta 1971 svoja predavanja začel v soboto, 2. oktobra, ob 7.30, takoj ko so odprli fakulteto.

Začetek Pirjevčevih predavanj je bil povezan s posebno iniciacijo za bruce, ki se je ponavljala iz leta v leto, tudi ko ni imela več povsem jasnega smisla, ker se na oddelek ni več vpisovalo le po nekaj študentov, temveč po devetdeset, in si jih profesor tisti mesec, ko se je posvetil domala izključno njim, ni mogel vtisniti v spomin. Podatek o masovnem vpisu na primerjalno književnost, ki tista leta še ni bil omejen, bi seveda lahko postavil pod vprašaj občudujoče in ponavljajoče se podatke o nabito polni predavalnici, v katero "so se zgrinjale trume študentov in drugih poslušalcev" (Dolgan 2004, str. 261). Ker so bila vsa predavanja ciklična in torej namenjena vsem študentom vseh štirih letnikov, v katerih so prevladovali t. i. B-jevci, ki so tako množično vpisovali svetovno tudi zato, ker so imele vse jezikoslovne smeri v kurikulum vključen obvezni predmet pregled svetovne književnosti z zelo zahtevnim izpitom pri Antonu Ocvirku. Tako ni bilo posebej težko napolniti velike predavalnice s 120 sedeži, čeprav je bilo tedaj vpisanih le nekaj deset "čistih in A-jevcev", torej tistih študentov, ki so primerjalno, oziroma tedanjo svetovno književnost in literarno teorijo, študirali enopredmetno ali kot glavni predmet dvopredmetnega študija. Še bolj natlačene predavalnice so imeli – ne glede na predavateljske sposobnosti – Anton Žun, Ivan Toličič, France Strmčnik in drugi profesorji, ki so imeli skupna predavanja za vse študente prvih letnikov pedagoških smeri.

Domnevamo lahko, da je to Pirjevčevo individualiziranje in vzpostavljjanje osebnih pogovorov povezano z njegovo usmerjenostjo, da je vedno spremljal sposobne in talentirane mlade ter se zanje zanimal, kot opisuje v svojem delu *Skupinski portret z Dušanom Pirjevcem* Taras Kermauner (2002, str. 3) in kar so njegovi nasprotniki od Jožeta Javorška do Mateja Bora izkoriščali za napade, češ da ustvarja lastne organizirane skupine in celo vodi klub samomorilcev. Bil naj bi politično nevaren "satanistični profesor", kot je ugotavljal Marjan Dolgan (1998, 2004), vendar Aleš Gabrič v študiji *Dušan Pirjevec - Ahac kot sodelavec agitpropa Komunistične partije Slovenije* (v zborniku *Dušan Pirjevec*, 2011) med drugim opozarja, da bi bilo treba v ohranjenem gradivu natančneje preveriti, kaj vse so mu zamerili, ne pa se zadovoljiti z dopadljivimi anekdotami, kako je ob informbiroju z izmišljotino o prihodu Rusov prestrašil Vlada Kozaka in Josipa Vidmarja ter njegovega gosta Miroslava Krležo, ki so zasejali paniko v vrhu slovenskega političnega vodstva.

Eno omenjenih vsakoletnih obrednih dejanj iniciacije brucev je bilo podpisovanje indeksov, ki je po predavanjih v pritlični predavalnici št. 2/3 potekalo v profsorskem kabinetu v četrtem nadstropju. Dvigala študenti takrat načeloma še niso uporabljali in bruci so zdrveli po stopnicah

navzgor, se "zgužvali" skozi vrsto pred vrati kabineta, nato pa posamič vstopali. Profesorju so izročili indeks, v katerega je ta podpisal frekvenco, med tem pa s prestrašenim in zariplim brucem izmenjal kakšno besedo. Navadno je vprašal, od kod je doma, zakaj je izbral ta študij in kaj je imel za maturitetno seminarsko nalogo, nadvse redko se je razvil pogovor. Ko sem mu ves trepetajoč od treme povedal, da prihajam iz Nove Gorice, je privzdignil štrleče brke in obrvi ter rekel: "Aja, potem pa imava skupne korenine," česar seveda nisem razumel, ker zmedeni bruc nisem povezal znanega mi podatka, da je bil rojen v Solkanu, vendar njegova rojstna hiša leži znotraj krajevnih mej današnje Nove Gorice. Mislim, da sem zamomljal nekaj dvomu podobnega o tem, da je mesto začelo nastajati šele v letu, ko sem se rodil jaz, to je četrto stoletja po njegovem rojstvu, pred tem pa so bila tam le polja in tu in tam kakšna osamljena hiša, kar ga je, sodeč po ironičnem nasmešku in iskricah v očeh, vidno zabavalo, saj je videl, da "fante nič ne kapira". Ko pa sem mu povedal, da sem za maturitetno seminarsko nalogo obdelal *Estetska čustva pri podoživljanju umetniškega ustvarjanja*, se je povsem razvedril in se hudomušno odzval z besedami: "Lej, lej, mi vam bomo ta vaša estetska čustva kar sestrelili." Skušal sem se izmazati s pojasnilom, da takrat, ko sem se dogovarjal za temo maturitetne naloge, še nisem mogel prebrati njegovih študij o Julienu Sorelu, *Mrtvih dušah*, Kafkovem *Gradu* in drugih. Moja zadrega ga je imenitno zabavala in po tem, ko je diskretno popravil pisno napako pri svojem imenu v mojem indeksu, me je odslovil z nasvetom: "Pa pazite nase, da vas tu kaj ne zadene!" Seveda si do junija, ko sva znova spregovorila na komisijskem izpitu, tega ni mogel zapomniti, saj je imel tisti večer še na desetine podobnih pogovorov, ritual pa se je tisti mesec ponavljal po vseh njegovih predavanjih, ki jih je vse namenil le brucem in jih "stare bajte" niso poslušale.

Tudi tu se je pokazala njegova pedagoška spretnost. Po končanem obredu iniciacije brucem, navadno na svojem inavguralnem predavanju tekočega študijskega leta, je povzel vtise s prvih srečanj z "mladimi kolegi", seveda dovolj nedoločno in izmikajoče posplošeno, nekako v smislu, da sicer ne more povsem zanesljivo trditi, ampak da se mu dozdeva, da nastaja vtis, da kažejo zanimivo radovednost, da pa pogreša večjo kritičnost itd. Danes lahko ugotovim, da čas za podpisovanje indeksov ni bil namenjen njemu, temveč brucem, ki jih je tudi s tem spodbujal k razmišljanju o njihovih odločitvah in izbrani študijski poti, kar praviloma vznemirja vsakega bruca po prvem mesecu beganja od seminarja do seminarja, od predavanja do predavanja, od kabineta do kabineta.

2.

Drugi del obreda iniciacije je bil kratek proseminar za bruce, ki je trajal dober mesec in ki mu je Pirjevec namenil vse razpoložljive ure (trikrat na teden po dve). Večinoma je predaval od 19.00 do 20.30, tako da smo, če smo ga hoteli poslušati, zamudili vse gledališke predstave in druge kulturne prireditve.

Ta serija predavanj naj bi bila ponovitev spoznanj prejšnjih let in naj bi olajšala razumevanje tekočih kurzov. A vseeno to ni bilo ponavljanje že slišane in "flikanje" že premletega. Vsebinsko se je osredotočal na vprašanje, kaj sploh je literarna umetnina, v kakšnem razmerju je z znanostjo, kako je strukturirano evropsko mišljenje znotraj metafizike in kako ga preseči, skratka, približno tisto, kar je zajeto v razpravah *Vprašanje o poeziji*, *Metafizika in teorija romana* in drugih, ni pa se vračal k antičnemu romanu, jabolku spora med njim in Antonom Ocvirkom.

Dušan Pirjevec svojih predavanj ni ponavljal, za vsako se je sproti in posebej pripravil. Največkrat je predavanja oblikoval istega dne, kot je predaval, in, kot je razvidno iz faksimilov in objavljenih rokopisov, so bila dokaj dovršeno izpisana. To omenja tudi njegova druga žena Nedeljka Pirjevec v svoji avtobiografiji *Zaznamovana* (1992).

Vedno znova in vsakič posebej je Pirjevec ustvaril osebni stik z obravnavano snovjo, predvsem pa z besedilom, ki ga je podajal. Njegova predavanja so bila njegovo osebno iskanje resnice o življenju in smrti, o čemer se je na nov način spraševal od začetka šestdesetih let, ko je tretjič stopil na začetek poklicne poti, ki zanj ni bila kariera, temveč *po-klic*. Vse do konca življenja je iskal odgovore na lastna eksistencialna vprašanja tako intenzivno, da je včasih tudi sredi noči telefoniral temu ali onemu (Kos, 2012). Tega takrat nismo vedeli, a smo začutili, tako da smo že prve ure strmeli in uživali, po predavanjih pa razpravljali o vsebini, ki nam je bila pisana na kožo, saj smo si v tistih negotovih letih iskanja lastne identitete in potrditve izbrane poklicne poti podobna vprašanja zastavljali tudi sami:

Množica mladih, zvedavih oči je zamaknjeno, skoraj uročeno zrla v brezhibno urejenega, brkatega profesorja, oblečenega v temno modro obleko, belo srajco s kravato, ki jih je skrbno vodil k ontološki razliki, k bivajočemu in biti, k vprašanju o narodu in subjektu, o smrti in nič, k skrivnostnemu, a nedoumljivemu Bogu. Zdelo se je, da je razodetje popolno. In to s pomočjo največjih evropskih romanov, ki prikazujejo revolucionarje ali zagnane uresničevalce spodletelih akcij.

(Dolgan 2004, str. 261)

Opisu njegove zunanosti bi dodal, da je imel postavo slokega skoraj dvometraša s poltjo rdečelasca, čeprav so njegovi lasje in brki z leti izgubili rdečkast odtenek (Kermauner, 2002, str. 34). Vrsto let je nosil plašč montgomer ali edenovski črn klobuk.¹ V predavalnico je prihajal brez torbe in druge prtljage. S seboj je imel le rokopis predavanja na listih formata A5, ki jih je privlekel iz žepa suknjiča, ko nam je šarmantno dovolil sesti, saj smo takrat profesorje ob prihodu v predavalnico pozdravljali stoje. Legendarni so bili opazni srebrni manšetni gumbi z izvotljenima kroglicama, ki sta na verižici pobingljavali pod rokavom suknjiča zelo kvalitetne tridelne obleke. Imel je še nekaj parov manšetnih gumbov, ampak te smo najbolj občudovali. Tudi oblek je imel še nekaj, toda v petih letih smo zaznali komaj kakšno spremembo, zato je pogosto objavljeno slikovno gradivo, ki ga prikazuje kot svobodnjaka, če že ne boema, zavajajoče, ker univerzitetni profesor Dušan Pirjevec tak ni bil na fakulteti.

Glas in njegov način govorjenja v javnosti sta verodostojno podana v filmu *Jabolko v snegu* (TV Slovenija, 1998), v katerem pa ni izpostavljeno, kar obravnava Andrej Inkret v zborniku *Dušan Pirjevec* (1998, str. 38). Sin-tagma v naslovu je namreč iz Pirjevčevega dnevniškega zapisa z dne 21. 6. 1975, v katerem piše, kako nikoli ne more zaspiti, kadar se spomni na tisto jabolko v snegu, ki ga je najprej nekoč zagledal nedaleč od trupel treh padlih partizanov.

Govoril je razločno, z rahlim odtenkom ljubljansčine. V podtonu se je včasih začutila rahla ironična distanca do tistega, kar je pripovedoval. Ni se spuščal v teatralično sugestivno poustvarjanje literarnih del, s katerim je pred svojo boleznijo študentom imponiral Anton Ocvirk, ki se je predavateljskih veščin na tiho učil pri Izidorju Cankarju. Tudi se ni zatekal h kakšni gestikulaciji, ki nas spravlja v zadrego pri Slavoju Žižku in rahlo spominja na efekte Franceta Vebra, ki je menda zagnal v steno tudi kakšen poln črnlnik, kot navaja Taras Kermauner v *Pirjevčevem zborniku* (1982, str. 27), poslušal pa je Almo Sodnik, kot med drugimi ugotavlja Anton Smolej

---

¹ Robert Anthony Eden, imenovan tudi (do leta 1961) Sir Anthony Eden (12. junij 1897–14. januar 1977), britanski zunanji minister v letih 1935–38, 1940–45 in 1951–55 ter prvi minister med letoma 1955 in 1957. Glede oblike klobuka primerjaj fotografijo na naslovnici zbornika *Dušan Pirjevec* (1998). Kroj kratkega plašča montgomer, ki se je zapenjal z velikimi sponkami in je praviloma imel kapuco, se je imenoval po britanskem feldmaršalu Bernardu Lawu Montgomeryju, ki so ga klicali Monty. Tudi s takšno zunanostjo, ki je v tistih časih, ko je na vsakem koraku grozila obtožba, da si subverziven element, če že ne kar špijon, pomenila deklarirano zgledovanje po kapitalističnem razrednem sovražniku, je Dušan Pirjevec izzival varuhe družbene ureditve in se jim na prefinjen način posmehoval.

v zborniku *Dušan Pirjevec* (2011, str. 249). Vsekakor se Dušan Pirjevec vključuje v tradicijo najboljših predavateljev Univerze v Ljubljani in sodi ob bok Izidorja Cankarja, Antona Ocvirka, Bratka Krefta, Vida Pečjaka, Borisa Paternuja, Matjaža Kmecla in še koga, ki so vsak na svoj način znali pritegniti študente z izvirnim in sebi lastnim načinom predavanja.

3.

Literarna veda bi Pirjevčeva predavanja pri klasifikaciji potiskala v območje filozofije, filozofi pa jih ne bi sprejeli na svoj Parnas, kot se je pogosto dogajalo z eksistencialisti. Pirjevec je gradil na miselni ostrini, presenetljivih obratih in daljnosežnih konsekvencah, ki pa niso bile dokončni zaključki, saj so odpirale nove prostore za spraševanje in iskanje.

Svoja na roko napisana predavanja je navadno kar pozabil na pultu, ko se je sprehajal pred tablo. Komajda kdaj jih je pogledal, nikoli pa jih ni bral, le kakšen citat je izjemoma prečital, pa še to bolj zato, da je vzbujal vtis natančnosti in verodostojnosti. Povedi ni členil na ducate podrednih in prirednih stavkov, s katerimi bi povzel vse odtenke in historiat hkrati. Skrbno je doziral in razmeroma skromno navajal vire in drugo gradivo, na katero so se drugi sklicevali, da bi ustvarjali vtis razgledanosti in temeljitosti. Kar pa je odbral, je bilo eklatantno in je odkrivalo poznavanje neverjetnih detajlov, kar seveda ni nič nenavadnega, saj je že pred svojo ustvarjalno krizo v šestdesetih letih imel za seboj dostojen literarnozgodovinski opus, ki je nastajal med desetletja trajajočim garanjem, študijem primarnega gradiva doma in v tujini ter uspešnim objavljanjem razprav, monografij ter urejanjem zbranih in izbranih del slovenskih klasikov, kar je obravnaval tudi Tone Smolej v svoji že omenjeni razpravi. Navedb ni ponavljal in gradiva tudi ni sistematično ekscerpiral, tako da bi lahko na prste naštel primere, ki bi jih v petih letih ponovil. Kjer se je čutil nezanesljivega, se je spretno izvil z opravičilom, da ravno tisti dan ni našel ali ni utegnil poiskati konkretnega gradiva ali mesta objave. Izjemno spretno je znal v predavanja vključiti reminiscence in aktualistične polemične tone, na primer ob polemikah z Josipom Vidmarjem ali Matejem Borom, vendar je takšnim aktualizacijam namenil le stavek ali dva, tako da se je videlo, kako prav ima v svojih razmišljanjih, ki jih je nato nemoteno nadaljeval. "Njegov sistem je bil pravzaprav zmeraj enak, pa tudi enako učinkovit: zelo neopazno, samoumevno, skoraj gozdovniško in aksiomatsko je za začetek postavil nekaj izhodišč, potem pa je iz njih razvil uničujoč sistem

s presenetljivimi sklepi. Ti so bili tako nenavadni, da so poslušalca zavedli v polemiko in da je pri priči pozabil na problematično zasnovo.” (Kmecl 1987, str. 109–110.) Pravi eksemplar moči profesorja, ki z lahkoto vpliva na študente, ki mu verjamejo in sledijo.

V različnih povezavah je večkrat povedal, “da predavanje ni samo branje. Uresničuje nekaj medsebojnega, ki omogoča, da se tu dogaja vprašanje o nas samih.” Če skušam s pomočjo zapiskov takratnih predavanj Dušana Pirjevca malce parafrazirati, bi nadaljeval približno tako: *Pri predavanju torej imamo nekaj več, vendar zaradi tega več ne bo nihče vedel nič več, ker znanje – vedenje obstaja samo po sebi izven predavanja. Ta več, ki se na predavanjih dogaja, je glede na samo znanje nepomemben. Princip predavanja pa ostaja, ker njegova ukinitve pomeni ukinitve prostora, kjer se lahko dogaja problem, torej tisto, zaradi katerega vsaka stvar je. Tako nekako si je odpiral pot do razmišljanja o fenomenologiji, ki v sebi nosi grško besedo phainômenom. V klasični Grčiji pomeni pojav, kar se kaže in je čutno zaznavno: mé on, kar pomeni tisto, česar ni. To so konkretni predmeti, ki jih otipamo, vidimo, čutimo, a so le odsev ideje, ki pa v nasprotju z njimi resnično obstaja. Tisto, kar je resnično, je to on, torej ideja in ne konkretni predmeti in pojavi svet, ki je po Aristotelu in Platonu zgolj posnetek ideje. Umetnost pa je mimesis, torej le posnetek posnetka, kar je razlagal Platon v različnih dialogih. Vendar je v dobi pred Aristotelom moral obstajati tudi drugi pomen besede phainômenom. Vprašanje o poeziji se namreč pojavi šele z njuno filozofijo, ki je metafizika, torej nekaj izven, za, nad fiziko, ko je torej phainômenom razcepljen na me on in to on. To pa v današnjem svetu metafizike, razcepljenem na bit in bistvo, jemljemo kot samoumevno, kot nekaj, o čemer se ne sprašujemo, saj v duhu evropskega racionalizma in subjektivizma razmišljamo o bistvu, ne pa o biti. Pozabljamo celo, da beseda subjekt prvotno pomeni predmet, podlago, podložnika. Ko govorimo, se ne sprašujemo o besedici je, pač pa o vsem ostalem, kar je nad, izven biti in sodi v bistvo. Toda kaj bi bilo, če je ne bi bil je, ampak nekaj drugega, če bit ne bi bila več bit? Ali bistvo lahko obstaja brez biti? Subjektivizem namreč ne misli svojih temeljev, podlage, na katerih je in brez katerih preprosto ne obstaja.*

Kot vidimo, pri posnemanju Dušana Pirjevca hitro nastane neužitna in neprepričljiva štrana, brez “ontološkega preobrata biti v samorazkritju niča in njegove resnice,” kot je ugotavljal tudi sam profesor in je opisal “njegov zadnji učenec” Iztok Osojnik v zborniku *Dušan Pirjevec* (1998, str. 366).

V tem je mogoče iskati odgovor, zakaj je bilo kljub takšni priljubljenosti in uspešnosti pri njem zelo malo diplomskih nalog, saj so pri Antonu Ocvirku diplomirali tudi Niko Grafenauer, Dimitrij Rupel in še marsikdo. Iz svojih študijskih let se pravzaprav spominjam le neskončno dolge

“seminarske naloge” Antona Peršaka, ki pa je to obveznost opravil v okviru študijskega kurikula dramaturgije na AGRFT.

Ne glede na enkratnost in neponovljivost njegovih predavanj pa Pirjevčev del izpita – takrat so bili vsi izpiti na oddelku komisijski, pred vsemi profesorji in asistenti istočasno – kljub nedorečeni snovi ni bil prav preveč zahteven. Zapletalo se je predvsem pri Ocvirku, ki je znal s povsem nedolžnimi vprašanji in komentarji odgovorov študente, predvsem pa slavistke, zmesti, tako da niso več vedeli, kje se jih glava drži. Mnogo kolegic mi je pripovedovalo, kako korekten je bil Dušan Pirjevec na izpitih (Mercina 2017, 5). Razmeroma hitro se je zadovoljil s pokazanim znanjem, kot da bi se zavedal, da pravzaprav ne najde “resničn(ih) učence(v). Tak(ih), ki so predavano snov razumeli, jo absolvirali in jo kasneje pri svojem nadaljnjem delu pravilno aplicirali. Tako za profesorjem ostane jasno načrtana sled, njegov nauk se ne izgubi, cela vrsta nekdanjih študentov ga posreduje točno in razumljivo, njegov trud ni bil zaman in njegovo delo je obrodilo sadove.” (Osojnik v zborniku *Dušan Pirjevec* 1998, 366.) Vseeno pa se je pisanje seminarskih diplomskih nalog tudi pri Dušanu Pirjevcu vleklo v nedogled, skorajda tako kot pri Bredi Pogorelec, in so si takšno razkožje lahko privoščili le Ljubljancani in okoličani, ki so študirali na domačem, brezplačnem zapečku, torej tisti, ki po pretečenem absolventskem stažu niso potrebovali statusa študenta in jih niso vrgli iz študentskega doma.

4.

Objavljene so sicer fotografije Pirjevčevega druženja s študenti v gostilnah, Andrej Hieng je v spominskem prispevku *Ahac, Campanella in sanje*, izšel je v zborniku *Dušan Pirjevec* (1998, str. [301]–[313]), tudi slikovito opisal, kako so izgledali kavarniški in gostilniški pogovori z njim, vendar to ni podoba univerzitetnega profesorja, ki si je na fakulteti komajda kdaj privoščil pulover namesto srajce s kravato. Forma je bila takrat samoumevna, pa tudi ne preveč obremenjujoča. Privoščil si je kvečjemu kakšno sled cigaretnega pepela, saj je kadil, dokler ni vstopil v predavalnico, in nadaljeval takoj, ko je prišel s predavanja, cigarete pa med pogovorom ni otnesal, tako da se je pepel sam osul, praviloma po tleh, marsikdaj tudi po obleki. Nepojmljivo za današnje protikadilske čase, je pa že takrat vzbujal zgražanje pri kolegih, kakršen je bil takratni asistent Evald Koren, ki je nas, demonstratorje, zasliševal, kdo je s cigaretним pepelom spet zapackal knjige oddelčne knjižnice in papirje na mizah kabineta. Na njih so se valjala tudi Pirjevčeva

pisma, ki jih je "pozabil" odpeljati domov v Tacen s svojim tako majčkenim avtkom, da je imel pri šofiranju glavo skorajda med koleni. Med papirji je bila tudi nemška novoletna voščilnica z litografijo Hamburga, ki mi je bila zelo všeč in sem se bal, da bi jo kdo vrgel stran, ker se je že bližalo poletje. Zbral sem pogum in vprašal Korena, kakšna usoda čaka voščilnico. Rekel je, da koš za smeti, ker Ahac itak ne ve, kaj ima nastlano na mizi. Potem sem le našel priložnost in bojazljivo potipal profesorja, kaj je/bo s tisto voščilnico. In glej ga zlomka, ne le da se je je spominjal, rekel je celo, da jo enkrat res mora odnesti domov. In potem se je naprej valjala po njegovi mizi, med listi nesojene doktorske teze Alenke Glazer o Župančiču, dokler voščilnice nisem pospravil na manj opazno mesto, po tem, ko je tudi po počitnicah nihče ni pogrešal, pa jo odnesel v svojo študentsko sobico in od tam povsod, kamor sem se selil do danes.

To je bilo tistega poletja, ko se je študentsko gibanje, ki se je po svetu širilo od leta 1968, okrepilo tudi v Ljubljani in pripeljalo do dveh pomembnih dogodkov. 14. aprila 1971 je na Aškerčevi cesti kakšnih 2000 študentov in dijakov protestiralo proti nevzdržnemu hrupu, ki je prihajal z Aškerčeve. Po manifestaciji se študenti niso hoteli raziti, in ko je povorka izpred Filozofske fakultete krenila proti stavbi RTV, jo je zaustavil policijski kordon in prišlo je do manjših incidentov. Drugi dogodek je bila zasedba Filozofske fakultete od 26. maja do 2. junija 1971 – povod je bil kazenski pregon dveh študentov, Franeta Adama in Milana Jesiha, prvega se ne spominjam, slednji pa je bil takrat študent primerjalne. Med omenjenimi demonstracijami sta izstopala, ko je bil onespособljen policijski avtomobil (Ilich, 1986, Repe, 2003). Seveda so študenti svoje izhodiščne zahteve eskalirali z množico zahtev za izboljšanje študijskih pogojev.

Glede na vsa podtikanja in napade, da zbira okrog sebe študente, da bi organiziral skupino, bi moral tedaj Dušan Pirjevec vstati in povedi "svoje" študente nad barikade, vendar se je držal v ozadju. Redno je sicer prihajal na fakulteto, ko je imel po urniku obveznosti, tudi predaval je na svobodni katedri, vendar to ni bilo nič izstopajočega.

Med vsemi takratnimi resolucijami in manifesti so tudi študenti primerjalne pripravili svoje zahteve, da se študijske razmere na oddelku uredijo in izboljšajo. Med drugim smo zahtevali, da se med pisanjem klavzure lahko uporabljajo priročniki, študent naj bi imel pravico, da se s profesorjem dogovori za okvirno področje, iz katerega bo dobil enega izmed naslovov klavzurne naloge, izpiti naj bi postali javni, tako da bi lahko kdor koli poslušal izpraševanje, ter še nekaj podobnih predlogov, ki so jih v praksi deloma celo uveljavili.

Najradikalnejše pa so bile zahteve, da se oddelek kadrovsko okrepi z novimi profesorji in da se Anton Ocvirk upokoji. Med pestrim dogajanjem na zasedeni Fakulteti je bil o teh zahtevah organiziran sestanek profesorjev s študenti primerjalne književnosti, na katerem je Dušan Pirjevec ravnal nasprotno kot leta 1959 na sestanku s študenti, ko so zahtevali odstranitev Antona Slodnjaka in njegovih asistentov. Dve desetletji pozneje je na nekoliko podobnem sestanku preprečil razpravo o delu Antona Ocvirka, češ da ne bo sodeloval na nobenem revolucionarnem tribunalu, kjer bi rezali glave. S svojim nastopom in ugledom je ohladil razboritost študentov, kar je skušal razložiti tudi Janko Kos v svojem temeljitem prispevku *Nevarna razmerja*, ki je izšel v zborniku *Dušan Pirjevec, slovenska kultura in literarna veda* (2011, str. 241–242):

Ravno ob mojem prihodu na fakulteto so se zgodili študentski nemiri, katerih žarišče je bila predvsem filozofska fakulteta. Kar zadeva komparativistiko so jo gotovo zadevala nekatera od radikalnih študentskih gesel, ki bi jih iz poznejše perspektive lahko imeli za anarhistična. Morda so bila uperjena zoper Ocvirka, čeprav jih iz obzirnosti do bolnega "staroste" glasniki upornih generacij niso izrekli z brezobzirnostjo, ki bi bila v tem političnem ozračju pričakovana. Pirjevec se je s študentskimi namerami najbrž bolj ali manj strinjal, saj je tudi sam "rušil" dogovorjene okvire univerzitetne tradicije, toda z druge strani je bil s svojim novim pojmovanjem, oprtim na Heideggro, nenaklonjen političnim "akcijam" v imenu neke "ideje", zlasti če je ta hotela biti revolucionarna. Čemu takemu je po svojem razhodu z marksisti in partijo lahko kvečjemu nasprotoval, zato je bila njegova podpora študentskemu gibanju zadržana.

Treba bi bilo natančneje preštudirati arhivsko gradivo in primarne vire, da bi zanesljivo ugotovili, kaj je pospešilo reorganizacijo komparativistike, napredovanje Dušana Pirjevca v rednega profesorja in predstojnika oddelka (1973), upokojitev Antona Ocvirka (1975) ter napredovanje Janka Kosa v ordinarija in predstojnika oddelka (1975). Kot predstavnik študentov v pedagoško-znanstvenem svetu fakultete se spominjam, kako gladko, tako rekoč brez razprave, je bil sprejet predlog o reorganizaciji in ustanovitvi kateder na komparativistiki, čeprav so vsi vedeli, da so pisane na kožo vsem trem profesorjem, in čeprav predlagatelja Antona Ocvirka sploh ni bilo na seji, medtem ko je bil soroden predlog germanistov na isti seji deležen ostrih pomislekov. Še vedno je Anton Ocvirk imel dovolj močno zaledje in vpliv, saj je zasedal vsa za literarno vedo ključna mesta: bil je predstojnik Oddelka za primerjalno književnost ter Inštituta za literaturo na SAZU, bil

je urednik Slavistične revije, najimenitnejših publikacij SAZU, Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev ter zbirke Sto romanov, velik vpliv je imel kot dolgo edini akademik med literarnimi zgodovinarji z Univerze, tesno je bil povezan z Josipom Vidmarjem, še prej tudi s Francetom Kidričem, očetom enega najpomembnejših slovenskih komunistov Borisa Kidriča, čeprav so Ocvirka ob dachauskih procesih strogo disciplinirali, tako da se na primer ni več ukvarjal z narodnim gledališčem.

Dušan Pirjevec je načrtno in dosledno zanemarjal samoupravne dolžnosti in je seje samoupravnih in strokovnih organov ignoriral, češ da tudi Fakulteta in Univerza ne izpolnjujeta obveznosti do zaposlenih, saj se je njegovo napredovanje v ordinarija vleklo predolgo, menda zato, ker Anton Ocvirk ni sprožil ustreznih postopkov, kljub temu da je Pirjevec izpolnjeval pogoje za napredovanje (ter bistveno višjo plačo in večja pooblastila). Janko Kos v omenjeni razpravi (2011, str. 242) to opravičuje z Ocvirkovo daljnovidno previdnostjo, ker ob takratnih zahrbtnih napadih na Pirjevca ni tvegala polemik, ki bi lahko postale neobvladljive. Tako se Dušana Pirjevca spominjam le z dveh sej pedagoško-znanstvenega sveta Filozofske fakultete, na kateri je očitno prišel po nalogu svojega predstojnika, ki tudi ni nikoli prihajal na seje, a je vseeno vse obvladoval. Poleg omenjenega nadzora nad sprejemanjem sklepa o reorganizaciji Oddelka se spominjam le še ene Pirjevčeve apatične prisotnosti. Takrat se je v imenu Oddelka vzdržal pri glasovanju o potrditvi neke ocene doktorata s področja literarnih ved, pri kateri komparativisti niso sodelovali niti bili povprašani za mnenje. To je bilo presenetljivo miroljubno ravnanje v primerjavi z nekdanjimi Ocvirkovimi reakcijami ob podobnih primerih, na primer pri doktoratu Borisa Paternuja. Ne spominjam se, ali je bil na celotni seji in ali se je oglasil še pri kateri od kakšnih dvajsetih točk dnevnega reda, je pa znal ustvariti priložnost, da je znova ponovil, da se sej ne udeležuje, ker tudi Fakulteta ne izpolnjuje dolžnosti do njega. Po reakciji profesorjev sodeč, tega niso slišali prvič, so se pa tudi spominjali, da je ob prvi zaposlitvi na Filozofski fakulteti preskočil vse stopnje in takoj postal izredni profesor. Glede na omenjen Pirjevčev sarkastičen odnos do upravljanja, bi se verjetno zabavali, če bi raziskali, kako je ravnal tistih nekaj let, ko je bil predstojnik Oddelka.

Obstajajo pričevanja, da se je Dušan Pirjevec "študentov in predavanj proti koncu življenja naveličal", vendar se jim ni hotel odpovedati, ker "brez občudujočih poslušalcev ni bil pripravljen (pre)živeti", kot piše v svoji knjigi *Skupinski portret z Dušanom Pirjevcem* Taras Kermauner (2002, str. 30), Matjaž Kmecl v *Postnih premišljevanjih* (1987², str. 107–110) in še

kdo. Med študenti njegovih zadnjih generacij je bila tudi Alenka Koron, sicer prejemnica Priznanja Antona Ocvirka za 2016 in avtorica ene izmed številnih razprav o delu Dušana Pirjevca. V nekem intervjuju je izjavila, da nanjo in na njeno generacijo Pirjevec ni napravil tako izjemnega vtisa, vsaj ne takšnega, kot je slišala od starejših kolegov. Pešanje moči in življenjske energije se kaže tudi v nekaterih drugih ravnanjih. Ni se posebej bojvito zavzel za svojega asistenta, ki je moral 1976 z Oddelka na tlako v drugo ustanovo, kot navaja Denis Poniž v svojem članku *Dvajset let pozneje*, objavljenem v zborniku *Dušan Pirjevec* (1998, str. 241), Jaroslav Skrušny, ki ga je Pirjevec želel za naslednika, vabila za akademsko kariero ni hotel sprejeti, kot je povedal Janko Kos v predavanju *Od revolucije do katarze* 17. aprila 2012. Prav posebno mesto pa zavzemajo Pirjevčeva razprava *Bog ateistov* in njegova predavanja na teološki fakulteti, ki me malce spominjajo na Camusova srečanja s katoliki ob koncu življenja

Ko presojamo Pirjevčev vpliv na študente in ocenjujemo možnost, da bi se pojavil kot vodja kakšne družbene skupine ali celo politične sile, ne smemo prezreti, da nekaj njegovih sodelavcev in študentov najdemo v krogu Nove revije. Vsekakor pa bi med ključnimi ljudmi, ki so se pojavili pred osamosvojitvijo Slovenije in po njej, komajda našli nekaj nekdanih študentov iz seminarja Dušana Pirjevca, med izvoljenimi predstavniki ljudstva pa bi morda z njim lahko povezali le nekaj imen, nihče pa se ni "prigrebel" do kakšne banke, zavarovalnice, še do založbe ali vrtca ne. O vprašanih zaslug za domovino se večkrat razvijajo polemike, ki večkrat vpletajo tudi Dušana Pirjevca, vendar so prej ko ne naivne, saj niso pokazale, da so se lomila kopja okrog demokratizacije in predvsem privatizacije (beri prilaščanja) skupnega premoženja na povsem drugih področjih, kot so duhovne vede, humanistika in podobna šara, kar pa je med drugim pokazal Primož Kozak že leta 1968 v svoji drami *Kongres*.^{2**}

Tako se razblinja mit, ki se je spletal okrog "nemirnega, intenzivnega in plodnega življenja Dušana Pirjevca, izjemno prodornega misleca med slovenskimi literarnimi zgodovinarji, katerega vedno pretehtane in vse bolj

^{2**} Omenjene naj bodo le tri takšne polemike: VSI mrhovinarji naenkrat in „krvavi“ Ahac, Polemika ob Božičevi kritiki Žajdelove predstavitve knjige Jožeta Javorška: Spomini na Slovence (v časopisu *Demokracija*) Diskutanti: Ivo Žajdela, Peter Božič, Franci Strle, Žarko Žbogar; v: *Delo*. Let. 33 (12. I.–12. II. 1991), št. 9 – 27. *Slovenci v lastni državi enakih možnosti*, Ljubljana: Nova revija, 2004; e-vir 2017: www.zborzarepubliko.com/prispevki/jambrek.pdf. *Kaj bomo storili Slovenci sami s seboj?* Diskutanti: Spomenka Hribar, Marjan Cerar, Franc Halas, Janez Hönn, Ivan Klemenčič, Rudi Kocjančič, Milko Mikola, Tine Mlinarič, Igor Mravlja, Alojz Rebula, Ivan Robnik, Bruno Tekavec, Živa Vidmar in drugi; v: *Delo, Sobotna priloga*, let. 59 (5. 8.–23. 9. 2017), št. 214–221.

globoke misli so v domačem kulturnem prostoru našle deljeno priznanje, ploden odmev pa le pri mlajših generacijah,” kot je v svojem nekrologu zapisal Jože Koruza (1977/78, str. 44).

Morda bi za zaključek dodali spoznanje iz Pirjevčeve spremne besede k Murnovemu izbranemu delu *Topol samujoč* (1967, str. 152):

Med posameznikom in zgodovino ne zija več nepremostljiv prepad. Posameznik se odpira zgodovini in življenju. To seveda ne pomeni, da je postalo življenje lepo, polno smisla, sončno in vse nabreklo od lepše prihodnosti. Zgodovina je še vedno brez posebnega in zanesljivega smisla in smotra, ljudje še vedno niso nekakšni angeli. Življenje ni ne sončno pa tudi ni potopljeno v mrzlo temo, sivo je, takšno, kakršno se kaže v *Vlahih*.

Navedenke:

DOLGAN, Marjan, 2004: “Satanistični profesor” ali literarne upodobitve Dušana Pirjevca. V: Marjan Dolgan: *Slovenska književnost tako ali drugače*. Ljubljana: Slovenska matica (Razprave in eseji; 54), 2004, str. 249–306. Prvič objavljeno v krajši verziji v zborniku: *Dušan Pirjevec* 1998, str. [314]–362.

Dušan Pirjevec [uredil Rudi Šeligo]. Ljubljana: Nova revija (Zbirka Interpretacije; 7), 1998.

Dušan Pirjevec, slovenska kultura in literarna veda: zbornik prispevkov s simpozija ob 90. obletnici rojstva Dušana Pirjevca (Ljubljana, 29.–30. november 2011), uredila Seta Knop. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Acta comparativistica Slovenica; 3), 2011.

GABRIČ, Aleš, 1995: *Socialistična kulturna revolucija*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1995.

GRUM, Martin 1998: Bibliografija Dušana Pirjevca / [sestavil] Martin Grum. V: *Dušan Pirjevec* / Andrej Inkret ... [et al.]. Ljubljana: Nova revija (Zbirka Interpretacije; 7), 1998, str. [425]–448.

HRIBAR, Tine: Samomor in sveto: ob dveh Pirjevčevih predavanjih. V: *Samomor na Slovenskem*, urednik Anton Dolenc. Ljubljana: Medicinski razgledi, 1990, str. 263–270.

ILICH, Iztok, 1986: *Pričevanja, december 1985: študentske pomladi* [Iztok Ilich, Darko Štrajn, Jaša L. Zlobec; [fotografije] Tone Stojko; uredila Franček Bohanec in Brane Grabeljšek]. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1986.

Jabolko v snegu. Scenarij Rudi Šeligo, režija Brane Bitenc, produkcija TV Slovenija 1998; e-vir 2017: <http://4d.rtvsl.si/arhiv/portret/6320568>.

- JAVORŠEK, Jože, 1990: *Spomini na Slovence III*. Ljubljana: Adit, 1990.
- KERMAUNER, Taras, 2002: *Skupinski portret z Dušanom Pirjevcem*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 2002.
- KMECL, Matjaž, 1987: *Slovenska postna premissljevanja*, 2. izd. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1987.
- KORON, Alenka, 1991: Problem strukturalizma in literarne znanosti pri Dušanu Pirjevcu. V: *Primerjalna književnost*. Letn. 14, št. 1 (1991), str. 18–24.
- KORUZA, Jože, 1978: Dušan Pirjevec (20. III. 1921, Solkan, 4. VIII. 1977, Ljubljana). V: *Jezik in slovstvo*. Letn. 23, št. 2 (november 1977/78), str. 42–44.
- KOS, Janko: Odprta Pirjevčeva vprašanja. V: *Primerjalna književnost*. Letn. 14, št. 1 (1991), str. 1–6.
- KOS, Janko, 2012: *Od revolucije do katarze*, predavanje 17. aprila 2012 v Ksaverjevi dvorani jezuitskega Duhovnega središča sv. Jožefa v Ljubljani (objavljeno na YouTube 20. 4. 2012: <https://www.youtube.com/watch?v=2CzB4GLVX-s>).
- MERCINA, Marija, 2017: Obrazi Dušana Pirjevca V: *Solkanski časopis*. Leto 24 (2017), št. 93 (23. 6.), str. 5.
- NOVAK, Boris A., 2005: Profesor Pirjevec – hvaležni spomin: partizanska balada. Prispevek na 16. Primorskih slovenističnih dnevih (Kobarid, 8. apr. 2005). V: *Primorska srečanja*. Letn. 29, št. 284/285/286 (2005), str. 46–52.
- Pirjevčev zbornik* [uredil Tine Hribar]. Maribor: Obzorja (Znamenja; 62–63), 1982.
- PIRJEVEC, Alenka, 2011: Dušan Pirjevec – post mortem. V: *Dušan Pirjevec, slovenska kultura in literarna veda: zbornik prispevkov s simpozija ob 90. obletnici rojstva Dušana Pirjevca* (Ljubljana, 29.–30. november 2011), uredila Seta Knop. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Acta comparativistica Slovenica; 3), 2011, str. 300–309.
- PIRJEVEC, Dušan: Iz poročila predsednika SD Slovenije za poslovno leto 1959/60. V: *Jezik in slovstvo*. Letn. 6, št. 2 (november 1960), str. 79–80.
- PIRJEVEC, Dušan: O nekaterih sodobnih vprašanjih slovenske literarne zgodovine. V: *Jezik in slovstvo*. Letn. 6, št. 1 (oktober 1960), str. 1–5.
- PIRJEVEC, Dušan: Uvod v umevanje Murnove poezije. V: *Josip Murn, Topol samujoč: izbor pesmi, proze in pisem*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Knjižnica Kondor; zv. 97), 1967, str. 123–[153].
- PIRJEVEC, Dušan, 1972: Nekaj malega o filozofiji in Josipu Vidmarju. V: *Problemi*. Let. 10, št. 111/112 (1972), str. 168–170.

- PIRJEVEC, Dušan: Bog ateistov. V: *Bog v človeški zavesti in življenju*. Ljubljana [Slovenske rimokatoliške škofije], 1977, str. 145–159.
- PIRJEVEC, Dušan, 1979: *Evropski roman*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1979.
- PIRJEVEC, Dušan, 1986: Dnevnik in spominjanja. V: *Nova revija* 1986, št. 45, str. 7–63. (Delna objava. Izvirnik hrani NUK.)
- PIRJEVEC, Dušan, 1992: *Metafizika in teorija romana (predavanja 1975–1976)*. Ljubljana: Nova revija (Zbirka Paradigme), 1992, str. 216.
- PIRJEVEC, Dušan, 1998: Zapis iz zapora (1948). V: *Nova revija*. Letn. 17, št. 193 (maj 1998), str. 87–90. Letn. 17, št. 194/195 (junij–julij 1998), str. 150–155.
- PIRJEVEC, Nedeljka, 1992: *Zaznamovana*. Maribor: Obzorja (Znamenja; 114), 1992.
- REPE, Božo, 2003: *Rdeča Slovenija: tokovi in obrazi iz obdobja socializma*. Ljubljana: Sophia (Zbirka Spekter, 2), 2003.